

El mes de setembre de l'any 2018 l'associació Confluència.cat va posar en marxa El Món de Demà, un espai de reflexió que, més enllà de la informació o la opinió, vol acumular coneixement constructiu a través de la veu d'acadèmics i científics socials joves o responsables institucionals que no són veus habituals del debat públic. Cada quinze dies *El Món de demà és al Cercle* posarà a l'abast del soci un article valuós de la proposta que aquesta plataforma posa en circulació.

Roger Albinyana

És economista i director del departament de polítiques regionals mediterrànies i desenvolupament humà a l'IEMed. També és professor associat a la Facultat d'Economia de la Universitat de Barcelona. Va ser secretari d'afers exteriors i de la Unió Europea de la Generalitat de Catalunya, així com conseller tècnic a la Secretaria de la Unió per la Mediterrània.

El Fons Europeu de Recuperació, un pas cap al moment hamiltonià de la Unió?

L'aprovació el passat 21 juliol de 2020 del Fons de Recuperació de la Unió Europea per part dels caps d'Estat i de govern de la UE suposa un impuls sense precedents cap a una unió fiscal al si de la UE. El muntant d'aquest paquet d'estímuls fiscals ascendeix a la quantitat gens negligible de 750.000 milions d'euros que es gastaran mitjançant transferències no reemborsables i crèdits, tot alineant-se amb les prioritats establertes en el pressupost pluriennal de la Unió per al període 2021-2027. En aquest sentit, de la quantitat total s'ha acordat que uns 140.000 milions d'euros, el 18% del total, s'executin fins al 2026 en reformes i projectes d'inversió que reverteixin sobre el territori espanyol, el que sumat als 30.000 milions d'euros que Espanya espera rebre amb fons estructurals procedents del pressupost pluriennal de la UE, implicaran una quantia total a percebre de la UE en el període 2021-2027 de 170.000 milions d'euros. Aquesta xifra representa el 12% del PIB espanyol o el 33% de tota la despesa pública efectiva a Espanya el 2019.

Per tal de comprendre millor la magnitud d'aquest muntant podem comparar-lo amb el Pla Marshall que van impulsar els Estats Units amb l'objectiu de reconstruir setze països europeus després de la Segona Guerra Mundial i que va comprometre una inversió de 12.000 milions de dòlars el 1948, equivalents a uns 120.000 milions d'euros en l'actualitat. És innegable, per tant, la transcendència del Fons de Recuperació i l'impacte que pot arribar a tenir per a la reactivació i sobretot transformació d'economies europees perifèriques com l'espanyola o la italiana, durament colpejades per la crisi de la Covid-19, si aquestes són capaces de gestionar-los de forma intel·ligent, eficaç i rigorosa.

Es tracta de la primera vegada que la UE pot actuar plenament com un actor fiscal d'acord amb l'equació de la restricció

pressupostària del govern: incrementant impostos i emetent deute

Al marge que gairebé el 50% dels fons s'injectaran mitjançant transferències no reemborsables, la principal virtut d'aquest paquet d'estímuls de la UE és que, a diferència d'altres mecanismes de recuperació i rescat que la UE va posar en marxa durant la crisi de deute sobirà de fa deu anys com ara el Fons Europeu d'Estabilitat Financera, aquest Fons de Recuperació implicarà una mutualització parcial del deute per part dels Estats membres de la UE. Això vol dir que la Comissió Europea emetrà directament per primera vegada una quantitat important de deute mutu per redistribuir i estabilitzar l'economia, la qual cosa obligarà a crear noves figures impositives a partir del 2023 i 2026 per tal de generar recursos propis i retornar part d'aquest deute. Es tracta, per tant, de la primera vegada que la UE pot actuar plenament com un actor fiscal d'acord amb l'equació de la restricció pressupostària del govern: incrementant impostos i emetent deute.

Àmbits d'oportunitats que s'obren pas amb el Fons Europeu de Recuperació

El primer àmbit d'oportunitats té a veure amb l'estructura productiva de les economies perifèriques. El Mecanisme per a la Recuperació i la Resiliència que representa el nucli dur del Fons de Recuperació de la UE, i que comptarà amb una dotació de 672.500 milions dels 750.000 milions d'euros, preveu que el 37% dels recursos que rebin els Estats membres es destinin a la transició verda, el 20% a la transició digital, i la resta -el 43%- es destinin a reduir les desigualtats socials i territorials, millorar els sistemes educatius i la cohesió econòmica i a preparar-se millor per a futures crisis econòmiques. Sens dubte, es tracta d'una oportunitat immillorable per orientar aquests recursos a projectes tractors que tinguin una verdadera capacitat de transformació sistèmica de les economies perifèriques. La dràstica contracció econòmica patida per economies com l'espanyola o la italiana durant el 2020 no només està associada a la severitat amb què l'expansió de la pandèmia ha impactat sobre les seves infraestructures socioeconòmiques i sanitàries, sinó que és conseqüència directa d'uns teixits econòmics poc diversificats, i excessivament dependents, en comparació amb altres economies avançades, de sectors econòmics poc generadors de valor afegit; i sobretot, d'una despreocupació creixent i incomprensible per part de les autoritats públiques d'una de les xacres dels nostres temps com és l'augment de les desigualtats de renda.

La transformació d'aquests models d'ocupació no només es pot sustentar amb reformes de les polítiques laborals, sinó que ha de venir acompanyada d'una evolució del model productiu de les economies

El segon àmbit d'oportunitats per a les economies perifèriques, especialment per a països com Espanya, Portugal o Grècia, consisteix a transformar paulatinament el model d'ocupació per tal que les economies creïn llocs de treball sostenibles i de qualitat. Una economia que no és capaç de generar-ne porta inequívocament a un augment de les desigualtats, la pobresa, el malestar social, i eventualment a una polarització de la política que alimenta les opcions populistes i extremistes.

La transformació d'aquests models d'ocupació no només es pot sustentar amb reformes de les polítiques laborals, sinó que ha de venir acompanyada d'una evolució del model productiu de les economies. És aquí on el Fons de Recuperació posa l'accent, com ja hem mencionat, en les transicions verda i digital, però és aquí també on cal assenyalar la imperiosa necessitat que aquestes transicions siguin inclusives i reverteixin positivament en la creació d'ocupació de qualitat. D'antuvi, qualsevol canvi disruptiu en el model productiu mitjançant la tecnologia ha comportat dos efectes sobre l'ocupació: un efecte positiu compensatori dels llocs de treball que es perdien, però igualment un efecte desplaçament molt detrimental a causa de la destrucció de llocs de treball que no eren reemplaçats per d'altres. En aquest sentit, l'única manera d'assegurar que l'efecte compensatori serà superior al de desplaçament és mitjançant unes polítiques públiques adequades que ho garanteixin, i per consegüent, un paper preponderant del sector públic a l'hora de corregir la deriva de polarització i precarització laborals i que faciliti que aquestes transformacions siguin inclusives per a tots els grups poblacionals de renda.

Més enllà de debats folklòrics, el que en aquests moments pesa és la necessitat que aquestes economies perifèriques demostrin que cada euro gastat procedent del Fons de Recuperació de la UE té un efecte multiplicador

El tercer àmbit d'oportunitats té a veure amb la conveniència de continuar avançant cap a una unió fiscal al si del projecte europeu que en reforci els seus fonaments polítics en una direcció federal. Les dificultats que la UE troba en el camí per culminar una unió monetària i fiscal tenen molt a veure amb les desconfiances que les economies centrals de la UE, en particular les que s'agrupen al voltant d'Alemanya, mantenen amb relació a les economies perifèriques, en especial les de l'Europa meridional. Més enllà de debats folklòrics, el que en aquests moments pesa és la necessitat que aquestes economies perifèriques demostrin que cada euro gastat procedent del Fons de Recuperació de la UE té un efecte multiplicador en aquesta transformació de l'estructura econòmica i del mercat laboral a la qual fèiem al·lusió. I per tant, en demostrar que partint de les interdependències creixents entre les diferents economies europees, l'enfortiment de les economies perifèriques suposa igualment un guany net per a les economies centrals.

De fet, aquesta lògica ha estat el principal motor de la integració econòmica europea: un procés de convergència en els nivells de benestar que generi més cohesió

territorial i social per al conjunt de la Unió, a canvi d'un esforç de modernització mitjançant polítiques de reformes estructurals que aproximi el model de les economies perifèriques al de les economies centrals, més productives i amb més resiliència. Sense aquest acostament no es podrà avançar en la integració fiscal europea, i eventualment en la unió política, que de ben segur dificultarà que la Unió Europea acabi presenciant el seu moment hamiltonià.